

Yeri gəlməmişkən qeyd etməliyəm ki, o zaman ilk ədliyyə naziri adı istiqlal tariximizə AXC-nin fədakar dövlət xadimlərindən biri kimi düşmüş Xəlil bəy Xasməmmədov olmuşdur. 1918-ci il noyabrın 22-də nazirliyin funksiya və səlahiyyətlərini müəyyən edən ilk əsasnaməsi onun sonrakı fəaliyyətində əsas tutulmuşdur.

AXC-nin tarix səhnəsinə qədəm qoyduğu ilk günlərdən və aylardan müstəqil dövlətin qanunçuluq bazasının formalaşdırılması üçün nazirliyin fəal iştirakı ilə bir sıra zəruri hüquqi sənədlər hazırlanmış, lazımı qərarlar qəbul edilmişdir. Hökumətin 1919-cu il 11 avqust tarixli qərarı ilə cəzaçəkmə yerləri ilə işin ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində əhəmiyyəti nəzərə alınaraq əvvəllər Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində olan həbsxanalar Ədliyyə Nazirliyinin tabeliyinə verilmişdir. Nazirliyin təşəbbüsü ilə o dövrdə “İstintaq

hissəsinin quruluşu və gücləndirilməsi haqqında”, “Məhkəmə idarəsi sahəsində vəzifələrə namizədlər haqqında” və “Azərbaycan andlı iclasçılar məhkəməsinin təsis edilməsi haqqında” qanunlar parlamentin müzakirəsinə çıxarılmışdır.

Nazirlik öz işinə ilk növbədə ədliyyə strukturlarının, məhkəmələrin və istintaq sahələrinin bərpası ilə başlayır, gərgin fəaliyyət nəticəsində məhkəmə aparatları tədricən bərpa edilir, binalar qaydaya salınır və çətinliklə də olsa hüquq ədəbiyyatı kitabxanası yaradılaraq 6 aylıq hüquq kursları təşkil edilir.

Lakin tarixin təkərini geri çevirmiş Rusiyanın kommunist rəhbərliyinin hökmü ilə ölkəmizə göndərilmiş işğalçı XI ordu 1920-ci ilin 28 aprelində Azərbaycanda milli hakimiyyəti devirdikdən sonra Moskvanın diqtəsini yerinə yetirən Hərbi İnqilab Komitəsinin qərarı ilə Ədliyyə Nazirliyi ləğv edilmişdir. Onun yerində yaradılmış Xalq Ədliyyə Komissarlığının aparatı dəyişdirilmiş, milli düşüncəli istiqlalçı kadrlar bu sistemdən kənarlaşdırılmışlar. Bundan sonra yerli ədliyyə sistemi kommunist hakimiyyətinin möhkəmləndirilməsinə, milli maraqların yox edilməsinə, repressiya maşınının qanlı əməllərinə hüquqi don geyindirilməsinə xidmət etmişdir. 1930-cu ildə isə Ədliyyə Komissarlığı da ləğv edilərək onun funksiyaları Prokurorluq, Ali Məhkəmə, Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi və digər orqanlar arasında bölüşdürülmüşdür. 1933-cü ildə komissarlıq bərpa edilmiş, onun səlahiyyətinə qanun layihələrinin hazırlanması, hüquqi sənədlərin şərhı, məhkəmə kadrlarının hazırlanması, əhaliyə yardımın təşkili, penitensiar sistemin idarə olunması, Ali Məhkəməyə, Prokurorluğa və vəkillərə rəhbərlik etmək funksiyaları daxil edilmişdir. 1937-ci ildə yerli ədliyyə sisteminin yeni əsasnaməsi təsdiq edilmiş, lakin

Milli ədliyyədə çevik islahatlar müasir çağırışların fonunda

Azərbaycanda ədliyyə sisteminin xalqımızın müstəqillik uğrunda mübarizəsini, onun şanlı keçmişini əks etdirən zəngin tarixi var. Tarixi bir həqiqətdir ki, 1918-ci il mayın 28-də Şərqdə ilk demokratik dövlət quruluşu olaraq yaranmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bəşəriyyətin inkişaf salnaməsində yeni parlaq bir səhifə açmaqla xalqımızın dünya dövlətçilik irsinə, parlamentli dövlət quruculuğu prosesinə mühüm töhfəsi olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ədliyyə fəaliyyətinə xüsusi önəm verilib. 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradılması ilə bir gündə təsis olunan Ədliyyə Nazirliyi 101 illik tarixi dövr ərzində zəngin, keşməkeşli bir yol keçərək müasir inkişaf mərhələsinə çatıb, dövlətin hüquq siyasətini həyata keçirən bir orqana çevrilib, səlahiyyətləri isə xeyli genişləniб.

hüquqi dövlətin möhkəm təməlini qoymuşdur.

Müasir təkmil hüquq sistemini formalaşdırmaq üçün ulu öndər qabaqçıl beynəlxalq təcrübəni, ümumbəşəri demokratik prinsipləri rəhbər tutmaqla, Azərbaycan xalqının dövlətçilik tarixi və ənənələri əsasında islahatlar aparmağa başladı və bu məqsədlə 1996-cı ildə Hüquqi İslahat Komissiyası yaradıldı. Yeni hüquq sisteminin formalaşmasına müstəsna əhəmiyyət verən ulu öndər həmin komissiyaya rəhbərliyi bilavasitə öz üzərinə götürərək islahatların qısa müddətdə və mütəşəkkil aparılmasını təmin etdi.

Azərbaycan üçün demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu yolunu seçmiş ümummilli lider Heydər Əliyev ölkəmizdə müstəqil məhkəmə hakimiyyətinin formalaşmasına da xüsusi diqqət yetirmişdir. 1 dekabr 1998-ci il tarixli “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun təbiiq edilməsi və məhkəmə islahatlarının həyata keçirilməsinə dair tədbirlər barədə imzaladığı fərmanla ardıcıl gerçəkləşdirilən məhkəmə islahatlarının başlıca məqsədi qanunun aliliyinin təmini, məhkəmə hakimiyyətinin dövlət idarəçilik mexanizmində nüfuzlu və müstəqil təsisat kimi təşəkkül tapması, ədalət məhkəməsinin həyata keçirilməsi zamanı insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin yüksək səviyyədə təşkili, peşəkar hakim korpusunun formalaşdırılması və digər konseptual məsələlərin həlli olmuşdur.

2000-ci ildən dövlətçilik tariximizdə ilk dəfə olaraq hakimlər şəffaf prosedurlar əsasında test üsulu ilə seçilmiş, ölkədə fəaliyyət göstərən hakim korpusu təzələnməmişdir. Görülmüş tədbirlər əhali arasında məhkəmələrə inamı artırmış, məhkəmələr barədə keçmiş sovetlər birliyindən miras qalmış “cəza qanunları” təəssüratı aradan qalxmışdır. 2004-cü ilin sonunda məhkəmələr və hakimlər haqqında qanunun əsaslı şəkildə yeniləşməsi, Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında xüsusi qərarın qəbul edilməsi ədalət məhkəməsinin səmərəliliyinin artırılmasında mühüm rol oynamışdır.

keçirilən müsabiqədə Məhkəmə-Hüquq Şurasının təqdim etdiyi “Məhkəmənin nəbzı: idarəetmədə inqilab” adlı layihəyə görə ölkəmiz Avropa Şurasının “Ədliyyənin kristal tərəzisi” mükafatına layiq görülmüşdür.

Ölkə başçısının “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” 10 fevral 2017-ci il tarixli sərəncamı Azərbaycanın hüquq sistemində yeni bir yanaşmanın əsasını qoymuşdur.

Milli ədliyyə sistemi və müasir çağırışlar

Azərbaycan ədliyyəsinin zəngin və keşməkeşli tarixini öyrənmək, bu orqanın ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində, insanların hüquq və qanuni mənafelərinin qorunması sahəsində müsbət fəaliyyətini indiki və gələcək nəsillərə çatdırmaq, ədliyyə orqanlarının yaxşı ənənələrini qoruyub saxlamaqla bu işdə varisliyi təmin etmək, kadrları, xüsusilə kadrların gənc nəslini bu orqanın qabaqçıl ənənələri ruhunda tərbiyə etmək, ədliyyə fəaliyyətinin ictimaiyyət arasında təbliğini genişləndirmək bütün ədliyyə işçilərinin vəzifəsidir. Ədliyyə ədalət sözündəndir. Ona görə də istər Ədliyyə Nazirliyi, istərsə də məhkəmə sistemində çalışan hər bir ədliyyə işçisi ilk növbədə haqqın və ədalətin keşiyyində dayanmalıdır.

Azərbaycan ədliyyəsinin keçdiyi 101 illik çətin və şərəfli yoldan söhbət açarkən Vətəndaş vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatı (VVADQ) orqanlarının işinə də toxunmağı özümə borc bilirəm.

Məlumdur ki, qanun üzrə hüquq və vəzifələrin meydana gəlməsi, dəyişdirilməsi və onlara xitam verilməsinə səbəb olan hadisələr və vətəndaşların hərəkətləri vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatı vasitəsilə rəsmiləşdirilir. Vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatı sistemi insan hüquqlarının qorunması, sosial–müdafiə proqramlarının həyata keçirilməsi, ailə sağlamlığının təmin edilməsi, əhalinin mənəvi sağlamlığının müdafiə edilməsi və cəmiyyətdə mövcud olan bir çox digər mühüm hüquqi və sosial proseslərdə vacib rol oynayır. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rayon (şəhər) qeydiyyat şöbələri öz səlahiyyətləri daxilində doğumun, nikahın bağlanması, nikahın pozulmasının, övladlığa götürmənin, atalığın müəyyən edilməsinin, adın, ata adının və soyadının dəyişdirilməsinin, ölümün qeydiyyatını aparır.

Vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatını dəyişir, tamamlayır, düzəldir və ləğv edir, itmiş qeydləri bərpa edir, akt kitablarını saxlayır, təkrar şəhadətnamələr verirlər. Vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatının elm və texnikanın nailiyyətlərindən istifadə etməklə aparılması və keyfiyyətcə daha yüksək səviyyəyə qaldırılması ilə əlaqədar akt qeydlərinin

hazırda işlənilən nümunəsinin əvəzinə onların optik oxunmasına və məlumatların elektron şəbəkə vasitəsilə ötürülməsinə imkan verən yeni formaları və müvafiq proqram təminatı tərtib olunmuşdur.

Doğumun qeydiyyatının bilavasitə tibb müəssisələrində səyyar qaydada aparılması, habelə nikahın təntənəli qeydiyyatı təşkil olunmuş, qeydiyyat prosedurunun asanlaşdıran, ləncə də Azərbaycan adları, onların mənası və izahı və s. barədə informasiya almaq üçün geniş axtarış sisteminə malik elektron xidmətlər istifadəyə verilmişdir.

Təsədüfi deyil ki, ölkə başçısının təşəbbüsü ilə yaradılmış və artıq bütün dünyada Azərbaycan brendi kimi məşhurlaşmış “ASAN xidmət” mərkəzlərində fəaliyyət göstərən Ədliyyə Nazirliyinin qeydiyyatı və notariat şöbələri tərəfindən 5 milyondan artıq əməliyyat aparılmış və verilən sənədlərin 40 faizdən çoxu məhz ədliyyə qurumlarının payına düşmüşdür.

Xüsusi vurğulamaq istərdim ki, son illərdə dövlət səviyyəsində bu sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, müasirləşdirilməsi istiqamətində səmərəli və məqsədyönlü iş aparılır. Bu baxımdan Nazirlər Kabinətinin “Adın, ata adının və soyadın dəyişdirilməsi qaydaları”nın təsdiq edilməsi barədə” Qərarı mühüm əhəmiyyətə malikdir. Həmin qərarla adın, ata adının və soyadın verilməsi və dəyişdirilməsi qaydaları təsdiq edilmişdir.

Ümumiyyətlə, son illər vətəndaşlıq vəziyyəti aktların orqanlarında həyata keçirilən müxtərəqqi islahatlar ölkədə vətəndaşlara bu sahədə daha çevik və mükəmməl xidmət göstərmək imkanı yaratmışdır. Bütün bunların müqabilində isə hər bir ədliyyə əməkdaşı qanunla üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirməyə, vətəndaşların qanuni hüquq və mənafeyini yüksək səviyyədə qorumağa çalışır.

Artıq 20 ilə yaxındır ədliyyə işçiləri ümummilli liderimiz tərəfindən bəxş edilmiş peşə bayramını böyük ruh yüksəkliyi ilə qeyd edirlər. Əminliklə qeyd etmək istəyirəm ki, ədliyyə işçilərimiz bundan sonra da ölkə prezidentinin həyata keçirdiyi müdrik və uzaqgörən dövlət siyasətini tam dəstəkləyərək, respublikamızda həyata keçirilən hüquqi dövlət quruculuğu prosesində üzərlərinə düşən bütün vəzifələri yüksək məsuliyyət hissi ilə dərk etməklə, onların vaxtında və keyfiyyətlə yerinə yetirilməsinə nail olaraq dövlət müstəqilliyimizin və suverenliyimizin müdafiəsi, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi naminə tam gücləri ilə işləyərək respublikamızın daha da inkişafına xidmət edəcəklər.

Sonda bütün həmkarlarımı qarşıdan gələn əlamətdar gün münasibətilə təbrik edir və onlara işlərində uğurlar arzulayıram.

Rəşidə MƏNƏFOVA
1 saylı Bakı “ASAN xidmət” mərkəzində Ədliyyə Nazirliyinin qeydiyyat şöbəsinin rəisi

Xalq qəzeti.- 2019.- 20 noyabr. S. 4.